

Олена Семенович

учена секретарка,
КЗ «Рівненський обласний краєзнавчий музей» РОР
(Рівне, Україна)
olenasemenovica@gmail.com
ORCID:0009-0003-4277-7301

Olena Semenovych

Scientific secretary,
Rivne Regional Museum of Local Lore
(Rivne, Ukraine)
olenasemenovica@gmail.com
ORCID:0009-0003-4277-7301

ДЕРЕВ'ЯНЕ РІЗЬБЛЕННЯ ІВАНА КОВАЛЕНАСА (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДІВ РІВНЕНСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ)

THE WOODEN CARVING BY IVAN KOVALENAS (BASED ON MATERIALS FROM THE FONDS OF THE RIVNE REGIONAL MUSEUM OF LOCAL LORE)

Анотація

У статті подано відомості про майстра декоративно-ужиткового мистецтва Рівненщини Івана Коваленаса й складено каталог дерев'яних різьблених виробів, що зберігаються у фондах Рівненського обласного краєзнавчого музею.

Ключові слова: дерево, різьблення, вироби, колекція, збереження.

Abstract

The article provides information about Ivan Kovalenas, the craftsman of decorative and applied art from Rivne region, and represents a catalog of wooden carved products stored in the fonds of the Rivne Regional Museum of Local Lore.

Keywords: wood, carving, products, collection, preservation.

Традиційна народна культура становить частину спільної спадщини людства. Вона сягає корінням у глибину слов'янського етносу, несе в собі особливий генетичний код, притаманний культурі українського народу. Народне мистецтво – це велика продуктивна сила суспільства, що створює екологію життя, природу духовності.

На Рівненщині проживають багато талановитих людей, які вміють вишивати, ткати, плести із соломи, лози, бересту, коріння, різьбити по дереву, кістці, тобто займаються традиційними промислами й ремеслами, що передаються у спадок з покоління в покоління.

Чимало виробів народних митців зберігаються в КЗ «Рівненський обласний краєзнавчий музей» РОР (далі РОКМ). Вони є як у фондах, так і в експозиції закладу. Це вишиті, ткані речі, вироби із соломи, лози, дерева тощо.

На особливу увагу заслуговують різьблені предмети з дерева, що їх виготовив представник декоративно-прикладного мистецтва, заслужений майстер народної творчості України Іван Васильович Коваленас.

Народився митець 29 жовтня 1963 р. в селищі Рафалівка на Рівненщині. Мріяв працювати з деревом з дитинства. Після закінчення служби в армії працював художником-оформлювачем у рідному селищі. Самотужки він освоїв і живопис.

Художньою обробкою дерева почав займатися з 1980 р. Особливо Івана захопила різьба по дереву.

Ніхто його не навчав тонкощам професії. Перші творчі кроки робив самостійно: читав фахову літературу, ліпив і малював, освоював навички різьбяра, поступово дедалі більше закохуючись у дерево. А щоб стати справжнім фахівцем в улюбленій справі, І. Коваленас вступив до Харківського державного художнього училища на спеціальність «викладач дитячої художньої школи, скульптор-виконавець». Після закінчен-

ня навчання (1990) почав працювати в різних напрямках декоративно-ужиткового мистецтва: рельєфне різьблення, декоративно-ужиткові вироби, мала пластика, скульптура.

Нині Іван Васильович мешкає в м. Вараш на Рівненщині, працює майстром виробничого навчання Вараського ПТУ ВП РАЕС, вивчає та досліджує проблеми й історію різьблення на Рівненщині.

За цей час він створив понад сто різнопланових авторських робіт.

Майстер нагороджений дипломами, грамотами й подяками за значний особистий внесок у розвиток українського народного декоративного мистецтва, збереження традицій народного мистецтва та високий художньо-естетичний рівень виробів декоративно-прикладного мистецтва й високий професіоналізм.

У творчості митця переважають народні мотиви. Образи та сюжети до своїх робіт автор черпає з усної народної творчості, творчості Тараса Шевченка, Лесі Українки та історичного минулого України.

Фігурки він виробляє з різних порід дерева: груші, вільхи, липи, яблуні, дуба, горіха, кипариса, кедра, клена, оливи, берези, ялівця. Живим деревам митець шкоди не завдає ніколи. Для роботи він збирає тільки те, що залишається після вирубки лісу.

«Тримати дерево в руках приємно. Тільки торкнувшись його, можна відчувати тепло. А запах... У кожного дерева він інший. Дерево знімає втому, допомагає відчувати психологічну розрядку, так би мовити...», – вважає митець (Наумець).

У РОКМ зберігаються понад 20 виробів, автором яких є І. Коваленас. Це дерев'яні скульптури, різьблений посуд, а також різноманітні предмети побуту. Ці твори мистецтва, виконані в традиційно національному стилі, по-

значені високою майстерністю, відточеністю техніки, повнотою художнього задуму й оригінальністю виконання.

До фондів РОКМ вони потрапили шляхом закупівлі в майстра та як подарунки від нього в різні роки, з 1994-го до сьогодні.

Одним з головних напрямків у науковій діяльності та представленні колекцій широкому загалу РОКМ є каталогізація фондів збережень.

Наше дослідження оформлене у вигляді каталогу, що містить інформацію про колекцію різьблених виробів І. Каваленаса, які входять до збірки музейних предметів РОКМ.

Каталог містить таку інформацію: назву виробу, дату створення, фондový номер, обставини надходження до музею, розмір, техніку й матеріали виконання та стислий опис музейного предмета.

Каталог мистецьких робіт Івана Коваленаса з фондів РОКМ

1. Ківш дерев'яний (лебідь). 1994 р.

РОКМ КН 20644//IV д 5319.

Акт № 5742/117 від 6.10.1994 р.

Закуплено в автора 1994 р.

Розміри: 14,5 × 9,5 × 17,5 см.

Дерево (липа), видовбування.

Ківш дерев'яний, виготовлений із цільного шматка деревини шляхом вибирання (видовбування) матеріалу. Має вигляд лебедя, голова та шия якого низько схилені й опираються в глибину, прорізану посередині посудини. Стінки ковша плавно знижуються з боків до середини, утворюючи вигин, що нагадує спинку птаха (рис. 1).

Рис. 1.

2. Дід з бабою на возі. 1995 р.

РОКМ КН 20881//IV д 5338.

Акт № 5874/102 від 27.06.1995 р.

Закуплено в автора 1995 р.

Розміри: 15 × 10 см.

Дерево, різьба, тонування.

Рис. 2.

Скульптурна композиція, виготовлена вручну із цільного шматка деревини. Майстер зображує невеличкий чотириколісний возик, запряжений двома маленькими кониками. Один кінь повернув голову вбік і схилив її до шиї другого. На возі, обличчям до коней, скорчившись сидить літній чоловік з довгими, опущеними донизу вусами та брилем на голові. Поряд із чоловіком спиною до спини сидить, зігнувшись і спустивши ноги з воза, літня жінка в хустці. Її руки складені одна на одну на животі (рис. 2).

3. Кінь. 1995 р.

РОКМ КН 20882//IV д 5339.

Акт № 5874/103 від 27.06.1995 р.

Закуплено в автора 1995 р.

Розміри: висота – 6,5 см,

ширина – 8,5 см.

Дерево, різьба, тонування.

Невелика скульптура, виготовлена вручну із цільного шматка деревини. Коня зображено з повернутою вбік головою, з довгою гривов, яка спадає до землі, і таким самим довгим хвостом. Грива і хвіст пророблені рельєфною різьбою поздовжніми смугами. Ноги коня лише окреслені, без чіткої проробки. Голова з високо піднятими й притисненими до шиї вухами низько опущена (рис. 3).

Рис. 3.**Рис. 4.****4. Хлопець із сопілкою. 1995 р.**

РОКМ КН 20883// IV д 5340.

Акт № 5874/103 від 27.06.1995 р.

Закуплено в автора 1995 р.

Розміри: висота – 7 см,

ширина – 4,5 см.

Дерево, різьба, тонування.

Невелика скульптура, виготовлена вручну із цільного шматка деревини. Зображає хлопця, який сидить. Він одягнений у сорочку та штани. В одній руці хлопець тримає сопілку, на другу опирається. Голова повернута вбік. Губи, над якими нависають вуса, розтягнуті в усмішці. Ніс широкий, очі глибоко посажені. На голові контурами пророблене волосся, підстрижене під традиційну українську зачіску «макітру». Ноги босі, із широкими стопами й пальцями, зігнуті в колінах (рис. 4).

Рис. 5.

5. Дід з торбою. 1995 р.

РОКМ КН 20884// IV д 5341.

Акт № 5874/103 від 27.06.1995 р.

Закуплено в автора 1995 р.

Розміри: 8,5 × 7 см.

Дерево, різьба, тонування.

Невелика скульптура, виготовлена із цільного шматка деревини. Чоловіка зображено одягненим у широкі шаровари й коротку свитку. На ногах – плетені постолы, на голові – циліндрична смушкова шапка. Він широко ступає та низько зігнувся під вагою: за плечима в торбі тримає величезну писанку, верхній край якої з накресленим геометричним орнаментом визирає з торби. Чоловік ледь усміхнений, має довгі вуса, що звисають донизу (рис. 5).

6. Жебрачка. 1996 р.

РОКМ КН 21139// IV д 5386.

Акт № 5990/37 від 15.05.1996 р.

Закуплено в автора 1996 р.

Розміри: 16 × 12,5 × 11,5 см.

Дерево, різьба, тонування.

Рис. 6.

Невелика дерев'яна скульптура, що зображує матір з дитиною. Жінка сидить скорчившись, підібгавши під себе ноги. Її голова й плечі покриті хусткою. Мати ледь схилилася над сповитою дитиною, яку тримає обома руками, обіперши на ноги. Одна боса нога жінки виглядає з-під спідниці. Унизу на зворотному боці скульптури є авторське клеймо з підписом: «І. Коваленас» (рис. 6).

Рис. 7.**7. Кобзар. 1996 р.**

РОКМ КН 21140// IV д 5387.

Акт № 5990/37 від 15.05.1996 р.

Закуплено в автора 1996 р.

Розміри: 19 × 5 × 8 см.

Дерево, різьба, тонування.

Невелика дерев'яна скульптура, що зображує козака. Він стоїть з гордо піднятою головою, поклавши одну руку на груди, а іншою притримуючи кобзу, обіперту вертикально біля ніг. Козак одягнений у традиційний народний стрій, збоку до пояса прикріплена масивна шабля. Унизу на зворотному боці скульптури є авторський надпис: «І. Коваленас» (рис. 7).

8. Жебрачка. 1997 р.

РОКМ КН 21292// IV д 5475.

Акт № 6094/23 від 9.06.1997 р.

Закуплено в автора 1997 р.

Розміри: висота – 12 см, 8,5 × 7,5 см.

Дерево, різьба, вощення.

Скульптура зображує жінку, яка стоїть на колінах. В одній руці, опущеній на коліно, вона тримає мисочку для пожертв, другу руку поклала на хустку під підборіддям. Одягнена в простий селянський одяг. З-під зав'язаної по-селянськи хустки з боків видно ще одну хустину. Опирається жінка на босі ноги, які ззаду виглядають з-під довгої спідниці (рис. 8).

Рис. 8.

9. Домовик. 2001 р.

РОКМ КН 21896// IV д 5554.

Акт № 6394/31 від 18.05.2001 р.

Закуплено в автора 2001 р.

Розміри: 9 × 4 × 3,2 см.

Дерево, різьба.

Скульптура зображує чоловіка з довгою бородою, яка вкриває майже весь тулуб та ногу. Лівою рукою він тримається за голову, правою – за бороду (рис. 9).

Рис. 9.**10. Підсвічник. 2001 р.**

РОКМ КН 21897// IV д 5555.

Акт № 6394/31 від 18.05.2001 р.

Закуплено в автора 2001 р.

Розміри: 11 × 8,3 × 7 см.

Дерево, різьба, токарна робота.

Підсвічник декоративний, виготовлений з дерева. Його основою є частина опрацьованого кореневища, завужена доверху. Верхня частина має форму диска, усередині якого міститься випукла округла підставка для свічки (з тоненькими стінками й циліндричним отвором по центру) (рис. 10).

Рис. 10.**Рис. 11.****11. Чоловік з в'язкою дров. 2002 р.**

РОКМ КН 22100// IV д 5594.

Акт № 6528/32 від 27.05.2002 р.

Закуплено в автора 2002 р.

Розміри: 8,5 × 8 × 4,5 см.

Дерево, різьба.

Скульптура виготовлена з дерева, зображує чоловіка з в'язкою дров на спині. Він одягнений у народний одяг: хутряну шапку, коротку безрукавку, вишиту на рукавах сорочку, широкі штани. Праворуч звисають кінці тканого поясу, ліворуч на ремені підвішена посудина для води з геометричним малюнком. Чоловік лівою рукою опирається на дерев'яний ціпок, а правою тримає мотузку, якою перев'язана в'язка дров. Його долоні чітко різьблені (рис. 11).

12. Скрипаль. 1998 р.

РОКМ КН 22287// IV д 5629.

Акт № 6614/38 від 15.05.2003 р.

Закуплено в автора 2003 р.

Розміри: 27,5 × 11 × 8 см.

Дерево, різьба, тонування.

Скульптура виготовлена з дерева, тонованого чорним. Вона зображує літнього чоловіка в постолі, смужковій шапці, сорочці навипуск (підперезаній вузьким орнаментованим тканим поясом, кінці якого звисають збоку), широких штанах і короткій безрукавці. Чоловік має вуса та бороду. Він стоїть, тримаючи в лівій руці скрипку, а в правій – смичок. На підшвах скрипалі вирізьблено ініціали «І. К.» і дату «1998» (рис. 12).

Рис. 12.**Рис. 13.****13. Рибка. 2004 р.**

РОКМ КН 22483// IV д 5660.

Акт № 6717/42 від 24.05.2004 р.

Закуплено в автора 2004 р.

Розміри: 12 × 10 × 4 см.

Дерево, різьба.

Дерев'яна скульптура малої форми, виготовлена способом вирізування. Спирається на два грудні й один хвостовий плавці трикутної форми. Горизонтальні плавці перехрещуються з хвостовим. Чітко окреслені очі й губи риби. Скульптура стилізована, подібна до різновидів акваріумних рибок – вуалехвоста, скалярії (рис. 13).

14. Чоловік на ослоні. 2003 р.

РОКМ КН 22288// IV д 5630.

Акт № 6614/38 від 15.05.2003 р.

Закуплено в автора 2003 р.

Розміри: 27,5 × 11 × 8 см.

Дерево, різьба.

Дерев'яна скульптура чоловіка, який сидить на ослоні впівоберта до глядача. Чоловік одягнений у довгу сорочку та штани. Правою рукою він спирається на ослін, а лівою пригладжує довгі вуса. Волосся довге, до плечей, зачесане на косий проділ, очі примружені. Характерна особливість – долоні рук непропорційно збільшені до постаті. Колір дерева – світлий (рис. 14).

Рис. 14.**Рис. 15.****15. Дід-лісовичок. 2005 р.**

РОКМ КН 22727// IV д 5690.

Акт № 6844/62 від 16.05.2005 р.

Закуплено в автора 2005 р.

Розміри: висота – 12 см, 5,5 × 4,5 см.

Дерево, різьба.

Невеличка дерев'яна скульптура, що зображує літнього чоловіка з бородою. Лісовичок обіймає дерево, листя якого створює в нього на голові гніздо з двома пташками. На спині в чоловіка висить торбина. Унизу на зворотному боці скульптури є авторське клеймо з підписом (рис. 15).

Список використаних джерел та літератури

Наумець, В. Різьбяр Іван Коваленас: «Я з деревом з дитинства». Режим доступу: <https://ij.ogo.ua/ua-zhurnalist/rizbyar-ivan-kovalenas-ya-z-derevom> (дата звернення: 21.08.2024).

РОКМ. Інвентарна книга IV дскпш (дерево, скло, кераміка, пластмаса, шкіра), № 4 (5206–5460).

РОКМ. Інвентарна книга IV дскпш (дерево, скло, кераміка, пластмаса, шкіра), № 5 (5461–5727).

РОКМ. Інвентарна книга IV дскпш (дерево, скло, кераміка, пластмаса, шкіра), № 7 (6025–6294).

РОКМ. Інвентарна книга IV дскпш (дерево, скло, кераміка, пластмаса, шкіра), № 8 (6295–6485).

РОКМ. Інвентарна книга IV дскпш (дерево, скло, кераміка, пластмаса, шкіра), № 9 (6486–).

Сайт заслуженого майстра народної творчості України Івана Коваленаса. Режим доступу: <https://kovalenas.ucoz> (дата звернення: 21.08.2024).